

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 070: 821.161.2 – 92.09 + 929Жулинський

Ольга АНТОНОВА

МОДИФІКАЦІЇ ПРОМОВИ В ПИСЬМЕННИЦЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Стаття присвячена окресленню жанрових модифікацій публіцистичних виступів М. Жулинського, аналізу реалізації авторської прагматики засобами цього жанру, окреслення змін та аналіз засобів реалізації комунікативної стратегії митця, специфіці формування суспільної думки й стимулювання громадянської активності слухачів через безпосереднє та опосередковане (через пресу) звернення до комунікатів.

Ключові слова: виступ, промова, впливогенний потенціал, вербалізація комунікативної інтенції.

Жанр промови у масиві вітчизняних публіцистичних текстів посідає одне з чільних місць, що зумовлено особливостями розвитку вітчизняної публіцистики, рушійною силою розвитку якої в усі часи була творчість письменників, майстрів слова, котрі ставали духовними провідниками нації, натхненним публіцистичним словом утверджуючи незалежну Українську державу. Високі вимоги до комунікативних здібностей мовця, що закладені у самій жанровій природі промови, яскраво виражена інтенція здійснення впливу на аудиторію, обов'язковість продуманої авторської стратегії роблять цей жанр свого роду індикатором публіцистичного таланту митця та зумовлюють актуальність його дослідження.

Говорячи про промову як жанр публіцистики, усвідомлюємо його складну природу. О. Бекетова відзначала, що «за формою реалізації він є писемно-усним, ... за характером реалізації – підготовчो-імпровізаційним [2, с. 39]». Л. Соловійова говорила про два типи аудиторії промови та дві хвилі впливу: «Промови, проголошені видатними державними і громадськими діячами, відомими вченими і майстрами мистецтва, як правило, не тільки сприймаються слухачами під час проголошення, але і стають надбанням масового читача – газети неодмінно їх публікують [9, с. 261]». В. Галич стверджувала, що промова як звернення митця до всього народу може і не виголошуватись, а існувати лише у друкованому вигляді, однак вона

акцентувала увагу на важливості усної складової: «Промова як публіцистичний жанр прямо пов'язана з ораторським мистецтвом, адже, щоб обґрунтувати свою позицію, переконати слухачів у її правомірності, автору слід ... миттєво відгукуватись на реакцію аудиторії, оскільки він бачить і відчуває її настрій. Сила живого, на очах слухачів народжуваного словесного тексту, є більш ефективною, ніж промова, що передається в запису... [3, с. 373]».

У центрі нашої уваги – публіцистичні промови М. Жулинського, що є взірцями усної письменницької публіцистики, розрахованої на безпосереднє сприйняття аудиторією.

Промова як жанр письменницької публіцистики володіє такими специфічними рисами, як прогностичність, позачасова актуальність. З огляду на це присвячені важливим проблемам сучасності промови письменників, що були виголошені перед аудиторією, часто зазнавали подальших модифікацій, поширювались у друкованій формі чи ставали основою для інших публіцистичних творів. Текст промов зазнавав змін, письменник був змушений переорієнтувати його на інший канал поширення інформації, на ширшу аудиторію тощо.

Метою нашої розвідки є простеження модифікацій промов у письменницькій публіцистиці М. Жулинського, окреслення змін та аналіз засобів реалізації комунікативної стратегії митця. Предметом дослідження є особливості модифікацій промов М. Жулинського, об'єктом — самі тексти його виступів та їх подальші трансформації.

У творчій практиці М. Жулинського нерідкими були випадки, коли виступ, виголошений безпосередньо перед аудиторією, зазнавав жанрових змін й набував нового життя у друкованому вигляді. Прикладом цього вважаємо виступ перед студентами Києво-Могилянської академії 1 вересня 2000 року, що згодом друкувався під назвою «Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої Батьківщини» із зазначенням жанру – стаття [4]. Причину такої жанрової трансформації вбачаємо у гостроактуальній і водночас позачасовій проблематиці цього твору, масштабності мислення публіциста, його умінню вписувати поодинокі явища в загальносвітову канву, а також специфічній композиційній будові тексту, що відзначається відсутністю архітектонічних компонентів структурного блоку звертання до комуніката.

Цей твір М. Жулинського був написаний у 2000 році, в унікальну добу зміни епох. Публіцист, удивляючись у прийдешнє тисячоліття,

прагне віднайти для української нації та держави місце в майбутньому глобалістичному світі, окреслити їх духовну, культуротворчу місію у XXI столітті. Митець створює панорамне полотно існування України як колиски східноєвропейської духовності в контексті історичних взаємодій з державами-сусідами, у діячій та синхронній прерапі державотворчий потенціал національної ідеї як консолідуючого та еволюційного чинника, щоб донести до аудиторії своє глибоке переконання в життєвій необхідності набуття національної та культурної ідентичності, відродження традицій та запліднення масової свідомості релігійними й національними міфологемами.

Завдяки продуманій композиції промови, встановленим детермінаційним зв'язкам між окремими інформаційними блоками, які присвячені вагомим проблемам сьогодення, публіцистові вдалося створити переконливий твір, з чітко репрезентованою авторською позицією, який має значний впливовий потенціал. Автор у логічній послідовності наводить свої аргументи, на підкріплення своїх слів активно оперує статистичними даними, залучає історичні ретроспекції та інтертекстуальні елементи з літературних творів, створюючи впорядковану, логічно та емоційно збалансовану структуру тексту. Тому, хоч публіцист наголошує на суб'єктивності своєї точки зору, очевидним є те, що «ця точка зору спирається на багатий життєвий досвід, вона виношена, дорога автору, і тому йому зовсім не байдуже, як цю думку оцінить адресат [1, с. 85]».

У творі реалізується механізм актуалізації уваги аудиторії шляхом уключення до тексту константних елементів: «реалій дійсності (факт); постулатів ідеології чи норм моралі (постулат); образів культури чи прецеденти історії (прецедент) [8, с. 110]». Струнка систематизація проблем, глибокий їх аналіз дозволяють донести до читачів авторську думку про трагічні наслідки зволікання з вирішенням основної проблеми – несформованості національної ідеї, про причетність до її ліквідації кожного з реципієнтів, а перш за все представників культурної інтелігенції України, які є спрогнозованим ядром аудиторії. При цьому публіцист не лише окреслює проблему, він пропонує власний шлях подолання кризового стану в українському суспільстві, що є визначальною рисою світоглядної публіцистики: «Аби вгамувати спрагу духовності, треба відкривати Україну в собі – тільки так можна набути втрачену Батьківщину. Тільки так можна подолати нав'язане нам імперіями відчуження від

свого «я», від своєї культури, віри, традицій, історії, духовності... [4, с. 36-38]».

Стаття «Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої Батьківщини» написана на основі виступу перед студентами та викладачами Києво-Могилянської академії, тому в ній збережене авторське орієнтування на вужче коло комунікатів – представників інтелігенції. Це вплинуло як на коло проблем, до яких звернувся публіцист, так і на тропіку тексту, на специфіку публіцистичних образів. Більш високий рівень загальнокультурної підготовки кола реципієнтів, близькість ідейно-світоглядних засад та ціннісних орієнтацій дали змогу М. Жулинському використати складні метафори з багатоплановою семантикою. Таким чином, метафори стають елементом складної семантичної гри автора-продуцента з читацькою аудиторією, що підштовхує до самостійного розкодування значення метафор, до пошуків власного рішення проблем, про які пише публіцист.

Виступ публіциста на похороні Олесь Гончара публікувався у журналі «Слово і час» як некролог «Крізь циклони – до берега всеукраїнської любові». Цей виступ вражає своєю пронизливою ліричністю, щемливою образністю, втіленою за допомогою витончених у своїй органічній простоті метафор, що, завдяки алюзивній природі, слугують репрезентантами творчого світу Гончара: «Чорний день України – а гаряче літо пролітає на золотих парусах, прострілених сонцем. Пролітає і забирає з собою духовного проводиря нації. Невимовна скорбота і безпорадність до відчаю.

Пішов із життя Олесь Гончар. Схилився на всеукраїнському березі любові до Нього, гордий і світлий, мов тихе надвечір'я на рідній Полтавщині. Сказав у «Соборі»: «Людина прагне продовжити себе у далеч майбутнього»... [5, с. 11]».

Щирим сумом і тугою за видатним письменником сповнені слова виступу М. Жулинського, та він загострює увагу аудиторії не на тій трагічній втраті, що її зазнала вся Україна зі смертю письменника, а на величезному надбанні, яке залишив на її благо цей видатний майстер слова. Відбувається ритуалізована комунікація, через яку витворюється нова дійсність [7, с. 334]. Тому М. Жулинський уникає вживання лексеми «смерть» та вдається до евфемічних перифразів «пішов з життя», «пішов у далеч майбутнього», що є типовими для творів такого типу. Публіцист, нагадуючи про колосальну працю

митця по «вибудовуванню українського Собору Духовності», закликає зберегти в серці та донести до нащадків ті заповіді, що лишив по собі у безсмертних творах О. Гончар. Цю комунікативну інтенцію реалізує й пряме наголошення на важливості для Української держави дотримання тих демократичних принципів, про які писав митець, і продумана інтертекстуалізація промови. Вона втілюється шляхом цитування окремих рядків О. Гончара, уведення до тексту виступу алюзій до спадщини померлого письменника, зокрема, метафор, що містять відсилання до таких знакових творів, як «Тронка», «Собор», «Циклон», «Берег любові» («схилився на всеукраїнському березі любові», «пішов Митець у далек майбутнього», «його творчість – незатихаючий дзвін срібної тронки»), та творчого переосмислення створених ним образів: «Згадалася його перша – 1938 року новела «Черешні в цвіту». Зрубані черешні лежали, відсічені від коріння, від рідної землі, але цвіли. Відсічений сердечною хворобою від земного життя, художник живе духовним життям, вічно цвістиме своїм мистецьким словом, заповідаючи нам: «Бережіть собори ваших душ!» [5, с. 12]».

Привертає увагу й активне використання М. Жулинським асоціонімів, що спостерігається саме у публіцистичному виступі. Незважаючи на те, що для творів, розрахованих передусім на усне виголошення, цей троп є нетиповим, митець уживає їх часто. Ми пов'язуємо таку увагу до асоціоніма з тим, що публіцист прогнозує подальше функціонування промов у ЗМІ як друкованих матеріалів, і, через уведення асоціонімів з притаманним їм графічним оформленням у текст, маркує авторську інтонацію, закріплює публіцистичний пафос усного виступу. У творах цієї жанрової групи нами віднайдені такі асоціоніми, як Храм, Храм Незалежності, Брати й Сестри, Собор Духовності, Митець, Майстер, Його Величність Критик, Імперія, Слово, Індивідуальність. Асоціонім як троп, що відзначається семантичною місткістю завдяки трансформації основного лексичного значення та набуття природи власної назви, виконує в публіцистичному тексті декілька функцій, серед яких «номінативно-інформаційна, рекламно-експресивна та декоративно-видільна [3, с. 670]». Асоціоніми у виступах М. Жулинського, репрезентуючи здебільшого культурно-релігійну сферу життя, є одним із яскравих засобів впливу на аудиторію. Показовим є те, що публіцист використовує у промовах асоціоніми-синоніми на позначення

Української держави, сигніфікати яких запозичені з однієї сфери, а саме релігійної: «Ми на початку дороги до Храму Незалежності» [6, с. 2]; «Він терпеливо і мужньо вибудовував український Собор Духовності, в якому формувалась національна самосвідомість, національна честь, совість і гордість» [5, с. 11]. Завдяки конотації, що впливає з основного лексичного значення слова та контексту його вживання, підсиленій фонетично-інтонаційним та графічним оформленням у тексті опублікованого виступу, вони набувають значення моральних орієнтирів для адресата, дозволяють авторові реалізувати національно-світоглядну мету промови, відбивають аксіологічну систему промовця, яку він прагне донести до слухачів.

Отже, жанр промови (виступу) досить активно використовувався М. Жулинським для донесення важливої інформації до аудиторії, для формування суспільної думки й стимулювання громадянської активності слухачів. Окремі твори цього жанру згодом зазнали трансформації й еволюції в інші жанрові форми, зокрема, у статтю та некролог, що забезпечувалося продуманою структурою текстів, актуальністю виступу та значним сугестивним їх потенціалом. Специфічні образно-виражальні засоби, властиві усним промовам, у подальших публікаціях тексту знаходять втілення у системі асоціонімів та метафор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аргументация в публицистическом тексте (жанрово-стилистический аспект) : Учеб. Пособие [Текст]. – Свердловск : Изд-во Урал. Ун-та, 1992. – 244 с.
2. Бекетова О. В. Організаційні форми аргументації в межах мікро-та макроструктури тексту публічного мовлення [Текст] / О. В. Бекетова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2009. – Вип. 22. – С. 38-45.
3. Галич В. М. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор : еволюція творчої майстерності : Монографія [Текст] / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.
4. Жулинський М. Г. Духовна справа по втраченій Батьківщині [Текст] / М. Г. Жулинський. – К. : Видавничий дім „КМ Академія”, 2002. – 67 с.
5. Жулинський М. Г. Кризь циклони – до берега всеукраїнської

любові : [виступ на похороні О. Гончара] [Текст] / М. Г. Жулинський // Сл. і час. – 1995. – № 8. – С. 11-12.

6. Жулинський М. Г. Заявити про себе культурою : 3 письменницьких виступів на Форумі інтелігенції України [Текст] / М. Г. Жулинський // Літ. Україна. – 1991. – 26 верес. – С. 2

7. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации [Текст] / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, – 2006. – 656 с.

8. Пронин Е. И. Журналистский текст как система выразительных средств [Текст] / Е. И. Пронин // Материалы межреспубликанской научной конференции "Современные методы исследования средств массовой коммуникации". Таллинн, 29-30 сентября 1980 / Редкол. Триккель И. (отв. ред.) и др.; Секция массовой коммуникации Прибалтийского отделения ССА, Гостелерадио ЭССР. – Таллинн : Периодика, 1983. – С. 110.

9. Соловйова Л. Ф. Особливості функціонування сучасної англійської аксіологічної лексики в текстах газетного стилю [Текст] / Л. Ф. Соловйова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . – 2004. – №14. – С. 259-264.

О. АНТОНОВА

МОДИФИКАЦИИ РЕЧИ В ПИСАТЕЛЬСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ

Статья посвящена анализу жанровых модификаций речи (выступления) в публицистике Н. Жулинского, особенностей реализации авторской прагматики средствами этого жанра, определению изменений в средствах реализации коммуникативной стратегии писателя, специфики формирования общественного мнения и стимулирования гражданской активности слушателей через непосредственное и опосредованное (средствами прессы) обращение к коммуникатам.

Ключевые слова: выступление, речь, потенциал влияния, вербализация коммуникативной интенции.

O. ANTONOVA

MODIFICATION OF SPEECH IN WRITER'S JOURNALISM

This article analyzes the genre modifications of speech in M. Zhulinsky's journalism, the characteristics of the author's pragmatic in this genre, measurement of changes in the communication strategy of writer, the specifics of the formation of public opinion and encourage civic engagement students through direct and indirect (by press) treatment to communicative.

Keywords: speech, potential impact, verbalization of communicative intentions.

УДК 811.111(045)

Наталія ЗАХАРЧУК, Леся КОНОПЛЯНИК

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті подано детальний аналіз проблеми комунікативної міжкультурної взаємодії із зосередженням особливої уваги на лінгвістичному аспекті міжкультурного спілкування. Розглянуто визначення самого терміну та на їх основі запропоновано власне тлумачення міжкультурної комунікації. Висвітлено мовні відмінності, які можуть впливати на комунікацію між носіями різних мов і культур для подальшого використання результатів у практичній діяльності.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, представники інших культур, культурні відмінності.

Глобалізація усіх суспільних процесів піднімає безліч питань та загострює проблеми, які потребують нагального вирішення. В умовах поглиблення європейської інтеграції та розширення зовнішньоекономічних зв'язків країн світу, підвищення їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці в різних сферах життєдіяльності, в тому числі, а, можливо, і в першу чергу в сфері міждержавного співробітництва, особливий інтерес дослідників викликають характер та форми людського спілкування. З розширенням міжнародних контактів зростає інтерес до вивчення та опанування іноземними мовами, що в свою чергу актуалізує проблему міжкультурної комунікації.

Останнім часом з'явилося багато робіт присвячених міжкультурній комунікації, що свідчить про актуальність вивчення міжкультурних комунікативних процесів у різних сферах знань, про багатоаспектність досліджуваного питання, його інтердисциплінарність. Таким чином різні аспекти міжкультурної комунікації цікавлять філософів (К. Апель, Л. Буєва, М. Каган, О. Потєбня Ю. Хабермас, К. Ясперс та ін.), соціологів (Ю. Арутюнян, Т. Бурмістрова, Н. Гасанов, Б. Єрасова, В. Конєцька, А. Пригожин,